

УДК 342.9

Дегтярьова С.В.,
канд. юрид. наук, суддя
Кіровоградського окружного адміністративного суду

ПРАВОВА ПРИРОДА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ГАЛУЗІ ОПОДАТКУВАННЯ

Стаття присвячена аналізу правової природи адміністративної відповідальності у галузі оподаткування в Україні та визначенні характерних рис вказаного виду відповідальності за порушення податкового законодавства.

Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері оподаткування – це відповідальність, яка застосовується до фізичних та юридичних осіб, банків та інших фінансових установ, посадових осіб державних органів в Україні та полягає у застосуванні відповідними контролюючими органами адміністративних стягнень за правопорушення у сфері оподаткування в адміністративно-процесуальному порядку. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері оподаткування є важливим методом державного управління, застосування якого шляхом примусу сприяє забезпеченню порядку та врегульованості у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Саме адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства дозволяє найбільш ефективно, з урахуванням економіко-карних заходів, досягти виконання конституційного обов'язку громадян зі своєчасної і повної сплати податків і недопущення подібних правопорушень у подальшому.

Ключові слова: права природа, адміністративна відповідальність, оподаткування, принципи адміністративної відповідальності, податкові відносини.

Статья посвящена анализу правовой природы административной ответственности в сфере налогообложения в Украине и определении характерных черт указанного вида

ответственности за нарушение налогового законодательства. Административная ответственность за правонарушения в сфере налогообложения — это ответственность, которая применяется к физическим и юридическим лицам, банкам и другим финансовым учреждениям, должностных лиц государственных органов в Украине и заключается в применении соответствующими контролирующими органами административных взысканий за правонарушения в сфере налогообложения в административно-процессуальном порядке. Административная ответственность за правонарушения в сфере налогообложения является важным методом государственного управления, применение которого путем принуждения способствует обеспечению порядка и урегулированности во всех сферах жизнедеятельности общества. Именно административная ответственность за нарушение налогового законодательства позволяет наиболее эффективно, с учетом экономико-наказуемых мероприятий, добиться выполнения конституционной обязанности граждан по своевременной и полной уплате налогов и недопущения подобных правонарушений в дальнейшем.

Ключевые слова: правовая природа, административная ответственность, налогообложения, принципы административной ответственности, налоговые отношения.

This article analyzes the legal nature of administrative responsibility in the field of taxation in Ukraine and determining the characteristics specified type of liability for violation of tax laws. Administrative responsibility for violations in the field of taxation - a responsibility that applies to individuals and entities, banks and other financial institutions, public officials in Ukraine and is to apply the relevant regulatory authorities of administrative penalties for violations in the tax administrative and judicial order. Administrative responsibility for violations in the field of taxation is an important method of governance, the use of which is enhanced by forcing vrehulovanosti manner and in all spheres of society. This administrative responsibility for violation of tax laws can most efficiently, given the economic and punitive measures to achieve

fulfillment constitutional duty of citizens with timely and full payment of taxes and prevent such violations in the future.

Keywords: legal nature, administrative responsibility, taxation, administrative responsibility principles, tax relationship.

Постановка проблеми. Система оподаткування займає одне з найвагоміших місць в життєдіяльності будь-якої розвиненої, правової держави. Як відомо, для забезпечення механізму дії оподаткування в державі важливим питанням є забезпечення дієздатності існуючих норм права, які регулюють зазначену галузь. У випадку ж їх порушення, настання відповідного виду відповідальності.

Аналіз дослідження даної проблеми дає можливість стверджувати, що питання правової природи адміністративної відповідальності у вітчизняній галузі оподаткування є не досить розкритими, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Дана проблематика порушувалася у наукових працях В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, Ю.П. Битяка, А.С. Васильєва, І.П. Голосніченка, С.Т. Гончарук, Р.А. Калюжного, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка та ін.

Охорона правовідносин у сфері оподаткування здійснюється за допомогою різноманітних засобів, зокрема шляхом встановлення і реалізації заходів юридичної відповідальності за порушення норм податкового законодавства. Одним із її видів є адміністративна відповідальність, яка настає, головним чином, за вчинення адміністративних правопорушень у сфері оподаткування [5, с. 3].

На сьогоднішній день в нашій державі можна спостерігати зміцнення законності у сфері податкових відносин. Взагалі, одним із принципів податкового законодавства України є невідоротність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства. Усе це набуває виняткового значення у контексті збільшення функціональної ваги податкових платежів у державі.

Мета статті полягає у аналізі правової природи адміністративної відповідальності у галузі оподаткування в Україні та визначенні характерних рис вказаного виду відповідальності за порушення податкового законодавства.

Виклад основного матеріалу. У будь-якій правовій державі, дотримання законодавства та підтримка правопорядку у будь-якій сфері життєдіяльності країни та її громадян, залежить від ефективності юридичної відповідальності. Україна не є винятком. Інститут адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері оподаткування з'явився у вітчизняному праві досить давно. З переходом країни до ринкової економіки, розвитком податкового законодавства адміністративна відповідальність стала займати все більше місце серед заходів примусу, що застосовуються в даній сфері. На сьогоднішній день кількість зареєстрованих правопорушень у царині оподаткування значно зросла, що зумовлено збільшенням тіньового сектора української економіки [1, с. 3].

Перш ніж розглядати правову природу адміністративної відповідальності у галузі оподаткування в Україні, потрібно розпочати з поняття «відповідальність». Отже, під відповідальністю слід розуміти покладений на когось або взятий на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки, слова [2, с. 177] та необхідність, обов'язок відповідати за свої дії, вчинки, бути відповідальним за них [3, с. 412].

Під адміністративної відповідальністю варто розуміти певну реакцію держави на те чи інше правопорушення. Це особливий вид юридичної відповідальності і має наслідки майнового, матеріального, морального, особистісного чи іншого характеру.

В. Б. Авер'янов розуміє під адміністративною відповідальністю різновид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень [2, с. 430-431].

Адміністративну відповідальність можна визначити і як реалізацію адміністративно-правових санкцій, застосування уповноваженим органом чи посадовою особою адміністративних стягнень до громадян і юридичних осіб, що

вчинили правопорушення. Від інших видів відповідальності адміністративна відповідальність відрізняється тим, що об'єктом охорони виступають суспільні відносини, які регулюються не лише адміністративним правом, а й іншими галузями права.

Отже, можна стверджувати, що адміністративна відповідальність є важливим методом державного управління, застосування якого шляхом примусу сприяє забезпеченню порядку та врегульованості у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Адміністративна відповідальність у податковій сфері реалізується через власні функції, а саме: виховна функція; правовідновлююча функція; профілактична функція; превентивна функція; регулятивна функція; каральна функція.

Усі вказані функції мають свою мету, зміст та значення. Так, наприклад метою виховної функції є підвищення рівня правосвідомості та правової культури посадових осіб податкових органів.

Змістом правовідновлюючої функції є відновлення порушеного права чи законного інтересу суб'єкта, що постраждав від протизаконних дій або бездіяльності податкових органів та їх посадових осіб.

Профілактична та превентивна функції спрямовані на попередження можливих випадків вчинення подібних та інших правопорушень у майбутньому.

Мета регулятивної функції полягає у тому, що притягаючи порушника до відповідальності за скоєний проступок, держава таким чином повертає порушені правовідносини у русло законності

Змістом каральної функції є застосування до порушника відповідних санкцій, що передбачають позбавлення матеріального, особистісного чи організаційного характеру.

Окрім функцій, адміністративна відповідальність за порушення у галузі оподаткування має власні принципи, а саме: законності, справедливості, юридичної доцільності, відповідальності лише за вчинення протиправного діяння (дія або бездіяльність), невідворотності та індивідуалізації відповідальності, а також принцип презумпції невинуватості.

Ознаками адміністративної відповідальності у сфері оподаткування є те, що вона:

встановлюються винятково законами України;

має публічний характер відносин, що відносяться до предмета її регулювання;

настає, в більшості випадків, у позасудовому порядку;

правом притягнення до відповідальності наділені спеціально уповноважені контролюючі органи держави;

суб'єктами відповідальності є платники податків, зборів та інших обов'язкових платежів (фізичні і юридичні особи), банки та інші фінансові установи, посадові особи контролюючих органів України;

здійснюється завдяки застосуванню компенсаційно-відновлювальних заходів;

фактичною підставою застосування заходів такої відповідальності є вчинення правопорушення у сфері оподаткування;

спрощений порядок притягнення до відповідальності та розгляду справ про правопорушення і накладання стягнень на винних осіб [8, с. 17].

Міра адміністративної відповідальності в системі державного примусу є надзвичайно важливою інституцією, насамперед тому, що це специфічна сфера відносин між державою і громадянином, тому і може розглядатися за наявністю дієвого механізму як важливий інструментарій правової держави. Різного роду ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, передбачених законодавством України про адміністративні правопорушення та іншими Законами України, є суспільно шкідливими діяннями. Такі неправомірні дії обмежують надходження коштів до бюджету, що ставить під загрозу виконання прийнятих державних програм [5, с. 3].

Аналіз чинного вітчизняного законодавства дає можливість стверджувати, що вчинення правопорушення у сфері оподаткування може здійснюватися не тільки платниками податків, але й контролюючими суб'єктами.

Суб'єктами правопорушень у сфері оподаткування слід вважати: фізичні особи: що не мають статусу спеціального

суб'єкта як платника податків та інших зборів; що мають спеціальний статус, тобто складають суб'єктний склад юридичних осіб – платників податків: власники юридичної особи, посадові особи, працівники, особи, які на підставі договору з юридичною особою-платником виконують її функції у сфері оподаткування; юридичні особи та фізичні особи – підприємці (за складами, передбаченими в ПКУ); банки та інші фінансові установи; державні органи [8, с.17].

Проте, питання щодо їх притягнення саме до адміністративної відповідальності має певні труднощі, найголовнішою серед яких є те, що ці правопорушення вчиняються посадовими особами податкових органів під час виконання ними своїх професійних обов'язків, що можна розцінювати як їх неналежне виконання, а отже як фактичну підставу для застосування дисциплінарної відповідальності. Відтак виникає проблема розмежування адміністративної та дисциплінарної відповідальності. В цілому то, чинне законодавство теоретично допускає можливість застосування до державного службовця дисциплінарного та адміністративного стягнення за фактично один і той само проступок. Однак такий стан речей суперечить загальному принципу справедливості юридичної відповідальності і неможливості подвійного стягнення за одне і те само правопорушення [6, с.148].

Необхідно зазначити, що підставою адміністративної відповідальності є правопорушення у сфері оподаткування – це протиправне, винне невиконання платником податків обов'язків щодо своєчасного і повного внесення до бюджету податків, зборів і інших обов'язкових платежів; протидія посадовим особам контролюючих органів, а також невиконання своїх обов'язків податковими агентами, банками та іншими фінансовими установами, а також посадовими особами контролюючих органів, покладених на них відповідним законодавством в сфері оподаткування. Серед ознак правопорушень виділяється суспільна шкідливість діяння, протиправність дій (бездіяльності), винність, караність [8, с. 18].

Слід зауважити, що настання адміністративної відповідальності у вигляді адміністративного стягнення застосовується з метою виховання особи та запобігання

вчинення нових подібних правопорушень, накладається уповноваженими на те державними органами чи їх посадовими особами, застосовується на підставі норм адміністративного права і у більшості випадків має характер позасудового розгляду.

Проте не слід забувати, що відповідно до принципу презумпції невинуватості особа вважається невинуватою у вчиненні податкового правопорушення, поки її винність не буде доведено в передбаченому законом порядку. Особа не може бути притягнутою до адміністративної відповідальності за вчинення податкового правопорушення при наявності хоча б однієї з таких обставин: – відсутність події податкового правопорушення; – відсутність вини особи у вчиненні податкового правопорушення; – вчинення діяння, яке містить ознаки податкового правопорушення, фізичною особою, яка не досягла на момент вчинення діяння шістнадцятирічного віку; – закінчення строків давності притягнення до відповідальності за вчинення правопорушення у сфері оподаткування [7].

Варто зазначити, що правова природа адміністративної відповідальності у вітчизняній галузі оподаткування ускладнюється існуванням інших форм відповідальності. Але саме адміністративна відповідальність є важливим і дієвим засобом забезпечення прав громадян у податковій сфері, проте у деяких випадках скористатися ним дуже важко, зокрема, через вищезгадане існування інших видів відповідальності, зокрема з дисциплінарною відповідальністю, яка спираючись в основному на морально-етичний, а також організаційний вплив, не завжди виявляється настільки ж ефективною, як адміністративна відповідальність, що має у своєму розпорядженні санкції матеріального та особистісного характеру.

Отже, адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері оподаткування – це відповідальність, яка застосовується до фізичних та юридичних осіб, банків та інших фінансових установ, посадових осіб державних органів в Україні та полягає у застосуванні відповідними контролюючими органами адміністративних стягнень за правопорушення у сфері оподаткування в адміністративно-процесуальному порядку [8, с. 17].

Досліджуючи правову природу адміністративної відповідальності у вітчизняній галузі оподаткування ми дійшли висновку, що лише неухильне дотримання норм податкового законодавства забезпечує наповнення бюджетів різних рівнів, що в свою чергу сприятиме вирішенню усіх економічних, політичних і соціальних програм, що стоять перед суспільством і державою та підвищенню прожиткового рівня та достатку громадян. Виключно зазначений вид відповідальності у галузі оподаткування сприяє найефективніше досягати здійснення конституційного обов'язку громадян України щодо сплати податків і недопущення аналогічних правопорушень у подальшому.

Література:

1. Гончаров А.В. Административная ответственность за правонарушения в сфере налогообложения: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – Хабаровск, 2000.
2. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – 584 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.-К; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005, 1728 с.
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М.: Русский язык, 1984. – С. 816.
5. Мацелик М.О. Адміністративна відповідальність за ухилення від оподаткування: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – Ірпінь, 2005.
6. Литвин О.В. Юридична відповідальність державних службовців / О.В. Литвин // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право), (49) 2010. – С. 148-154.
7. Домашняя правовая энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.garant.ru>
8. Огороднікова І.І. Адміністративна відповідальність за порушення у сфері оподаткування: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. – Ірпінь, 2012.